

УДК 371.3:811.521

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-2-39>**Костянтин КОМИСАРОВ,***orcid.org/0000-0002-2164-6244**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри японської мови і перекладу
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) k.komisarov@kubg.edu.ua***Юлія БОРИШПОЛЕЦЬ,***orcid.org/0009-0001-9958-9315**старший викладач кафедри японської мови і перекладу,
заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) y.boryshpolets@kubg.edu.ua*

СИНТАГМАТИЧНІ ТА ПАРАДИГМАТИЧНІ ВИМІРИ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ОСНОВА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ

Мова як система засобів формування мислення та обміну думками у процесі спілкування включає сукупність елементів, об'єднаних у продуктах мовленнєвої діяльності людей. Усі сегментні одиниці мови співвідносяться одна з одною таким чином, що більші сегменти діляться на певну кількість менших сегментів, при чому цей поділ має ранговий характер.

Одним із головних завдань мовної освіти сьогодення вважається виховання «компетентного мовця», тобто такої особистості, яка, з одного боку, повинна комунікативно доцільно користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності, а з іншого – володіти вмінням аналізувати, розрізняти, класифікувати мовні факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності ситуації та сфері спілкування.

Системне осмислення синтагматичних і парадигматичних відношень між одиницями мови дозволяє розв'язати проблему функціональної цінності її елементів, пов'язану з формулюванням найважливіших принципів трактування мови як суспільного явища, і ці принципи необхідно доносити до здобувачів освіти у процесі навчання будь-якої національної мови, зокрема, японської.

Було встановлено, що: системна репрезентація фонетичного матеріалу не лише забезпечує цілісне уявлення про звуки японської мови та специфіку їхньої вимови, а й дозволяє побудувати адекватні проєкції на графічну та лексичну системи; формування об'єктивного уявлення про змінні та незмінні частини мови дозволяє досягти глибшого розуміння зв'язку японської морфології із синтаксисом; у процесі викладення лексичного матеріалу корисним видається своєчасне відсилання до рівня морфем, а також належне інформування про лексичну валентність; встановити зв'язок між окремими синтаксичними явищами студентам, здебільшого, допомагає викладач; репрезентація мовного рівня тематизації переважно відбувається за рахунок створення спеціальних навчальних текстів.

Ключові слова: лінгводидактика, компетентний мовець, синтагматичні відношення, парадигматичні відношення, мовні рівні.

Kostiantyn KOMISAROV,*orcid.org/0000-0002-2164-6244**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the Japanese Language and Translation
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) k.komisarov@kubg.edu.ua***Yulia BORYSHPOLETS,***orcid.org/0009-0001-9958-9315**Senior Lecturer at the Department of the Japanese Language and Translation,
Deputy Dean for Scientific, Methodical and Educational Work
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) y.boryshpolets@kubg.edu.ua*

SYNTAGMATIC AND PARADIGMATIC DIMENSIONS OF THE JAPANESE LANGUAGE AS A LINGUISTIC BASIS FOR ITS STUDY

Language as a system of means for thinking and exchanging thoughts in the process of communication includes a set of elements united in the products of people's speech activity. All segmental language units are related to each other in such a way that larger segments are divided into a certain number of smaller segments, and this division has a rank character.

One of the main tasks of language education today is bringing up a "competent speaker", i.e. such a person who, on the one hand, must expediently use the means of language in all types of speech activity, and on the other – possess the ability to analyze, distinguish and classify linguistic facts, evaluate them from the point of norm, appropriateness of the situation and the sphere of communication.

A systematic understanding of syntagmatic and paradigmatic relations between language units allows solving the problem of the functional value of its elements, which is connected with the formulation of the most important principles of interpreting language as a social phenomenon, and these principles must be communicated to students in the process of learning any national language, in particular, Japanese.

It was established that: systematic representation of phonetic material not only provides a holistic idea of the sounds of the Japanese language and the specifics of their pronunciation, but also allows building adequate projections on the graphic and lexical systems; the formation of an objective idea about declinable and indeclinable parts of speech allows to achieve a deeper understanding of the relationship between Japanese morphology and syntax; in the process of presenting lexical material, timely reference to the level of morphemes, as well as proper information about lexical valence, seems useful; to establish a connection between separate syntactic phenomena, students are mostly helped by the teacher; representation of the linguistic level of thematization mainly occurs due to creation of special educational texts.

Key words: linguistic didactics, competent speaker, syntagmatic relations, paradigmatic relations, language strata.

Постановка проблеми. Чітке розмежування синтагматичних і парадигматичних відношень у мові дозволяє розв'язати проблему функціональної цінності елементів мови, пов'язану з формулюванням найважливіших принципів трактування мови як суспільного явища. Ці принципи необхідно регулярно, системно й ефективно доносити до здобувачів освіти у процесі навчання будь-якої національної мови, зокрема, японської.

Розпочинаючи огляд цього питання, пропонуємо згадати визначного швейцарського мовознавця Ф. де Сосюра, який зокрема відзначав, що відношення й відмінності між мовними елементами розгортаються у двох різних сферах, кожна з яких породжує свій ряд значимостей: протиставлення цих двох рядів дозволить краще усвідомити природу кожного з них, і ці ряди відповідають двом формам нашої розумової діяльності, однаково необхідним для життя мови (Сосюр, 1988: 156). Іншими словами, йдеться про те, що елементи мови перебувають один з одним у двох кардинальних типах відношень: синтагматичних і парадигматичних.

Синтагматичні відношення – це безпосередні зв'язки елементів у сегментній послідовності. Зазвичай вони усвідомлюються як лінійні, оскільки звукові сегменти мовлення мають тривалість у часі. Морфеми в середині слова також поєднуються синтагматично: 再+起動 *перезавантаження*, 具体+的 *конкретний*, 国際+化 *інтернаціоналізація*. Фонеми синтагматично поєднуються у складі морфем та слів, а також на перетині тих та інших. Сполучення двох слів або сполучень слів, одне з яких визначає інше, називається «синтагмою». Якщо звернутися до ширшого визначення цього поняття, то стає зрозуміло, що синтагма – це «лінійна одиниця членування мовленнєвого потоку, об'єднана змістовно й інтонаційно як результат реалізації певної системно-мовної моделі, вияв мовної синтагматики» (Селіванова, 2006: 542).

Синтагма може збігатися зі словом, словосполученням, частиною речення й реченням, однак не відповідати їм через різні параметри членування. Серед сполучень знаменних слів можна виділити чотири типи синтагм: предикативну (сполучення підмета з присудком), об'єктивну (сполучення дієслова з додатком), атрибутивну (сполучення іменника з означенням), адвербіальну (сполучення дієслова з обставиною, прикметника або прислівника зі знаменним модифікатором). Наведені синтагми можна назвати «знаменними». Окрім них існують також «формативні синтагми» – сполучення, утворені з'єднанням знаменних слів зі службовими. З іншого боку, внутрішній склад слова також організується синтагматично, утворюючи «внутрішні синтагми». Це можуть бути об'єднання основ у складених словах: 見+上げる *дивитися вгору*, 受け+渡す *передавати*, 面白+おかしい *чудернацький*, об'єднаннями коренів зі словотворчими афіксами 再+検討 *повторний розгляд*, 担い+手 *носій*, 調理+士 *кухар*.

Парадигматичні відношення – це зв'язки елементів мови, що складаються між ними в мовній системі поза тими ситуаціями, в яких вони поєднані синтагматично. Різні відношення й залежності одиниць у середині системи знаходять вираження в тому, що кожна мовна одиниця включається одночасно у велику кількість рядів співвіднесеності за різними формальними й функціональними властивостями (Селіванова, 2006: 442-443). Зокрема, у царині граматики серії співвідносних форм реалізують різні граматичні категорії (час, відмінок, спосіб, модальність, сурядність, підрядність тощо).

Підручники для базового рівня вивчення японської мови часто побудовані за граматичним принципом: матеріал представлено у порядку від простих граматичних конструкцій до дедалі складніших, які вибудовуються на основі попередньо вивчених елементарних (文型シラバス), і це

може призводити до того, що студенти не одразу осягають логіку розташування навчального матеріалу. Однак якщо пам'ятати про те, що мова має як синтагматичні, так і парадигматичні виміри, можна своєчасно й ефективно допомагати здобувачам освіти віднаходити зв'язок між окремими явищами мови у процесі її опанування.

Аналіз досліджень. Здійснюючи ґрунтовне вивчення змісту поняття «компетентний мовець» у контексті сучасних вимог до мовної освіти, Сергій Омельчук наголошує, зокрема, на тому, що такий мовець, з одного боку, повинен комунікативно доцільно користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), а з іншого – володіти вмінням аналізувати, розрізняти, класифікувати мовні факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності ситуації та сфері спілкування. На думку дослідника, «компетентний мовець – це особистість, що має високий рівень мовної свідомості, творчого мислення й літературного мовлення, здатна висловлювати думки просто і зрозуміло» (Омельчук, 2019: 13-16). Саме такого, компетентного, мовця і має на меті виховати сучасна програма підготовки філологів-японістів у закладах вищої освіти України, а схильність до системного аналізу фактів мови, яка вивчається, поза сумнівом, неабияк допоможе здобувачам освіти досягти своєї мети і стати не лише «компетентними мовцями», а й висококваліфікованими фахівцями на освітянській і перекладацькій нивах та в інших видах професійної діяльності.

Як влучно зазначає Любов Струганець, слова у мові існують не ізольовано, вони об'єднані численними граматичними і стилістичними зв'язками, і в кожній мові один і той самий фрагмент дійсності, семантичний сегмент, членується по-своєму. Сполучуваність багатьох слів детермінована фразеологічно, а можливість синонімічних замінів для різних словосполучень неоднакова, що також визначається відношеннями, які склалися у лексико-семантичній системі мови, про яку йдеться. Системні зв'язки між мовними одиницями виявляються у двох типах відношень – парадигматичних і синтагматичних (Струганець, 2004: 41). Ці зв'язки покликаний продемонструвати на прикладах кваліфікований викладач у процесі навчання іноземної мови, починаючи вже з початкового рівня.

Олена Ткаченко цілком об'єктивно констатує, що в науці певний час панувала думка про те, що парадигматика є сферою мови, а синтагматика – сферою мовлення, проте згодом такий підхід було спростовано, тому що і синтагматика, і парадиг-

матика існують у мові й реалізуються в мовленні (Ткаченко, 2007: 81). Зв'язок мови і мовлення цілком можна залучати і до кола лінгводидактичних проблем. Те саме буде справедливим і для синтагматики та парадигматики.

Мета статті – проаналізувавши головні підходи до організації навчального матеріалу на кожному з рівнів мовної системи, запропонувати практичні кроки на шляху до системного урахування та раціональної репрезентації у процесі навчання японської мови синтагматичних та парадигматичних зв'язків між мовними одиницями.

Виклад основного матеріалу. У процесі навчання мови корисно повсякчас наголошувати на тому, що мова – це система, а система – це сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, і кожна система має свою структуру (Кочерган 2001: 34). Мова як система засобів формування мислення та обміну думками у процесі спілкування включає величезну сукупність елементів, що об'єднуються один з одним у функціональній взаємодії в текстах – продуктах мовленнєвої діяльності людей. Усі сегментні одиниці мови співвідносяться одна з одною таким чином, що більші сегменти діляться на певну кількість менших сегментів, при чому цей поділ має ранговий, чи ярусний, характер.

Найнижчий рівень сегментів складається з великої кількості фонем. Як відомо, специфіка одиниць фонематичного рівня полягає, насамперед, у тому, що фонемі утворюють матеріальну форму сегментів, які знаходяться вище, а самі вони не є знаковими одиницями. Методично виваженим і практично орієнтованим видається нам підхід, за якого базова інформація про фонетичну систему японської мови подається під загальною назвою «Вимова звуків японської мови» (*みんなの日本語* ПГК, 2009: 3-7). Починається огляд фонетичного рівня із понять кани та мори за допомогою таблиці «Годжюон», в якій поруч із притаманними японській мові (питомо японськими) звуками представлені також непритаманні, які призначені виключно для передачі іншомовних запозичень і записуються абеткою катакана. Отже, це приклад системної репрезентації навчального мовного матеріалу, яка дозволяє одразу здобути цілісне уявлення про, скажімо так, все, що теоретично може існувати у фонетиці сучасної японської мови. Окрім того, тут чітко простежуються перетини із графічною та лексичною системами, адже подається базова інформація про абетки хірагана й катакана, а також про розширення японського словникового складу за походженням (на питому японську лексику та запозичену). Інші подані тут відомості щодо фонетики

(правила запису довгих голосних, правила читання слів з маленьким «цу» і буквосполучень з маленькими «я», «ю» та «йю», вимова приголосних у рядках «га», редукція голосних «і» та «у», наголос, інтонація) також видаються нам цілком обґрунтованими, виваженими та оптимальними (перевантаження студентів інформацією, особливо теоретичного характеру, на початковій стадії вивчення мови не є позитивним).

Над фонематичним рівнем знаходиться рівень морфем. Морфема – це, як ми знаємо, елементарна значуща частина слова, найменша неподільна значима одиниця мовної системи (Селіванова, 2006: 394). Вона будується за допомогою фонем, причому найпростіші морфеми включають лише одну фонему. Функціональна специфіка морфеми в тому, що вона відображає абстрактні, сигніфікативні значення, які слугують матеріалом для формування більш конкретних, номінативних значень слів. Перше, на що ми хотіли б звернути увагу, це відмінкові частки (відмінкові показники, 格助詞), які відносять до елементів зовнішньої флексії. У розділах під назвою «*練習A*» кожного уроку підручника «*みんなの日本語*», призначених для репрезентації граматичних (чи лексико-граматичних) явищ японської мови, не використовується спеціальне графічне виділення для таких морфем, що було б, на нашу думку, зовсім не зайвим. Натомість, маємо визнати суттєву кількість та високий методичний рівень підготовки вправ на вживання відмінкових часток (*みんなの日本語I*, 2013: 30):

A: あの方 () どなたですか。

B: パワー電気 () シュミットさんです。

A: あの方 () パワー電気 () 社員ですか。

B: いいえ、あの方 () ブラジルエアー () サントスさんです。

Це один із перших кроків наочної демонстрації здобувачам освіти зв'язку японської морфології із синтаксисом, а на алгоритмах визначення синтаксичних позицій, зокрема у процесі здійснення перекладу, потрібно особливо наголошувати.

Наступний момент, який має отримувати належне методичне опрацювання, це правила вживання різних лічильних суфіксів із числівниками, і стикаються студенти з цим непростим питанням уже в 1-му уроці базового підручника, коли потрібно навчитися говорити про свій вік та вік інших людей (*みんなの日本語I*, 2013: 6-13). Питання це ми назвали непростим не випадково, адже числівники в японській мові під час використання з різними лічильними суфіксами можуть зазнавати фонетичних модифікацій, наприклад: いち [ічі] *один* + ~さい [сай] – *років* =

いっさい [іссай] (一歳) *один рік*; に [ні] *два* + ~さい [сай] – *років* = にさい [нісай] (二歳) *два роки* (у першому прикладі вимова прислівника модифікується, а в другому – ні). Переважна більшість таких одиниць представлена в 11-му уроці, але потрібно зазначити, що це не всі лічильні суфікси, що перебувають в активному вжитку в мовленнєвій практиці японців. Вірогідно, це можна пояснити тенденцією до припустимого розвантаження здобувачів освіти, адже запам'ятати велику кількість суфіксів для лічби різних предметів і використовувати їх без фонетико-морфологічних помилок на початковому етапі доволі важко, і це може навіть призвести до зниження мотивації до навчання, тим паче, що аналогічна проблема існує із засобами вираження часу – тут також чергуються прогнозовані студентами та несподівані для них моменти: いち [ічі] *один* + じ [джі] *година* = いちじ [ічіджі] (一時) – прогнозовано; よん [йон] + じ [джі] = よじ [йоджі] (四時) – несподівано; いち [ічі] *один* + しゅうかん [шю:кан] = いっしゅうかん [ішшю:кан] (一週間) – несподівано; に [ні] + しゅうかん [шю:кан] = にしゅうかん [нішю:кан] (二週間) – прогнозовано. А задля того, щоб оптимально вирішити проблему з лічбою на початковому рівні, пропонується широко користуватися, так би мовити, універсальним засобом – питома японськими числівниками: 一 [хітоцу] *один*, 二 [футацу] *два*, 三 [міццу] *три*... 十 [то:] *десять* (понад 10, як варіант, числівниками китайського походження без суфіксів).

На нашу думку, підручники, призначені для використання на початковому рівні вивчення японської мови, значно виграли би, якби достатньою мірою і належним чином формували у здобувачів освіти уявлення про змінні (предикативи) та незмінні (субстантиви) частини мови, що, своєю чергою, сприяло би глибшому розумінню зв'язку японської морфології із синтаксисом, про що ми вже говорили. Субстантиви (体言) – це надклас морфологічно-незмінних, лексично значимих, синтаксично самостійних слів, об'єднаних категоріально-граматичним значенням предметності. Різниця між субстантивами та іншими класами слів простежується у граматико-семантичному аспекті, а також з точки зору синтаксичних, морфологічних (у тому числі словотворчих) характеристик. У граматико-семантичному (категоріальному) відношенні субстантиви позначають предмети, а слова інших класів належать до виразників атрибутів предметів. Предикативи (用言) – це надклас морфологічно змінних, лексично значимих, синтаксично самостійних слів. Поняття, що виражаються предикативами, є озна-

кою предмета, що може означати дію, процес, зовнішній вигляд, характер, кількість, стан. Основна формальна ознака – наявність відмінювання. Традиційно до предикативів відносять такі частини мови, що об'єднують у собі ознаки предметів з предикативністю – дієслово та предикативний і напівпредикативний (ад'єктивне дієслово) прикметник (Комісаров, 2010: 94-97).

Найважливішими з точки зору репрезентації головних морфологічних особливостей частин мови у підручнику (*みんなの日本語I*, 2013; *みんなの日本語II*, 2013) можна вважати: 4-й урок (форми ствердження та заперечення дієслів у теперішньо-майбутньому та минулому часі для ввічливо-нейтрального регістру, форми на *～です／～ます*); 8-й урок (форми ствердження та заперечення у теперішньо-майбутньому часі, а також форми означення для предикативних та напівпредикативних прикметників); 12-урок (форми ствердження та заперечення у минулому часі для предикативних та напівпредикативних прикметників, а також іменників); 14-й урок («серединна» форма дієслова, форма на *～て*, що слугує, насамперед, для перелічення послідовних дій, та від якої утворюється значна кількість інших широкоживаних форм, наприклад, базова форма прохання *～てください*); 20-й урок («прості» форми різних частин мови, що використовуються у фамільярному мовленні як антипод до ввічливо-нейтральних і, окрім того, слугують формами означення за різних регістрів мовлення), а також всі уроки, де так чи інакше йдеться про п'ять основ японських дієслів і видові форми дієслів (які утворюються переважно за допомогою «серединної» форми). На окрему увагу заслуговує роль морфології у вираженні модальності.

Над морфематичним рівнем мови, як ми знаємо, знаходиться рівень слів. Слово, чи лексема, є номінативною одиницею мови, головна функція якої полягає в тому, щоб безпосередньо називати предмети, явища та відношення позамовної дійсності. Лексеми, об'єднуючись одна з одною, утворюють словосполучення (фраземи). Словосполучення загалом розрізняють як сукупність повнозначних слів, яка слугує в реченні засобом складної номінації предметів та явищ.

Насамперед, тут потрібно сказати, що на початковому рівні вивчення мови пропонувати для вивчення велику кількість лексики не є ефективним, і лексичні одиниці подаються порційно, методично виважено, і головна мета тут, як нам здається, не стільки суттєво розширити словниковий запас студентів, скільки забезпечити матеріал для «обслуговування» граматики, яка вивчається неспішно й максимально системно за умови академічного підходу до навчання іноземної мови.

Якщо ж у студентів виникає бажання використати у власному мовленні більше слів, то вони мають повідомити про це викладачу (самостійно вивчати лексику просто зі словника – не завжди хороша ідея, якщо говорити про початковий рівень). Так, у 1-му уроці зустрічаємо певну кількість назв професій та спеціальностей людей (*教師 викладач, 会社員 працівник фірми, 銀行員 банківський службовець, 研究者 дослідник, 医者 лікар*), але студенти можуть захотіти сказати, наприклад, ким працюють їхні батьки, і тоді на допомогу мусить прийти викладач, якщо відповідна лексика у довіднику (*みんなの日本語ПГК*, 2009) відсутня.

Варто відзначити той позитивний момент, що у процесі навчання власне лексики повсякчас відбувається відсилання здобувачів освіти до морфематичного рівня, про який говорилося попередньо. Так, вже у 1-му уроці (*みんなの日本語ПГК*, 2009: 12-13) зустрічаємо суфікси для ідентифікації людей: *～さん* (ввічливий суфікс, що приєднується до прізвища чи імені), *～ちゃん* (зменшувально-пестлива форма суфікса *～さん*), *～君* (суфікс, який часто використовується з прізвищами чи іменами хлопчиків), *～人* (суфікс на позначення національності чи громадянства особи). Проте, тут викладач має неодмінно проінформувати студентів, що велика кількість повнозначних слів у японській мові також можуть виконувати роль суфіксів, наприклад, подане в цьому ж уроці слово *先生 викладач, учитель: ワット先生 викладач Vatt* (персонаж, який дуже часто зустрічається на сторінках підручника). Окрім того, такий «суфікс» використовується в Японії також для звертання до лікарів, юристів і просто людей похилого віку, прізвищ яких ви не знаєте (адже це слово буквально означає «людина, що народилася раніше за мене», і тому *先生* не можна вживати по відношенню до себе, навіть якщо ви працюєте викладачем – для цього є слово *教師*, яке також подається для вивчення саме на цьому етапі). Ця та інша важлива інформація морфологічного та лексико-семантичного характеру (синтагматичні та парадигматичні зв'язки лексичних одиниць) має бути заздалегідь опрацьована, систематизована та раціонально представлена викладачем на занятті.

Серед важливих компонентів методики навчання лексики на початковому етапі слід назвати і репрезентацію лексичної валентності, надання інформації про сполучуваність слів, спосіб їхнього оформлення в реченні (і тут ще раз потрібно згадати про значущість синтагми і парадигми для методики навчання мови): *パーティー* *вечірка* (*～をします влаштовувати вечірку*) (*みんなの日本語ПГК*, 2009: 79); *散歩* *гуляти*, *прогулюватися* (*公園を～ гуляти парком*) (*みんな*

の日本語PGK, 2009: 84). Викладач має бути готовим звертати увагу студентів на проблему лексичної валентності щоразу, коли здобувачі освіти припускаються помилок, намагаючись поєднувати щойно вивчені слова з іншими у межах словосполучення чи речення. Переважно, це трапляється через міжмовну інтерференцію (母語の干渉).

Над лексичним рівнем знаходиться рівень речень. Специфіка речення як знакової одиниці мови полягає в тому, що називаючи певну ситуацію, воно одночасно виражає предикацію, тобто виявляє відношення предметної частини ситуації до дійсної. З точки зору синтаксису особливо значущими для системного й ґрунтового опанування японської мови на початковому рівні є 1-й урок основного підручника (*みんなの日本語I*, 2013; *みんなの日本語II*, 2013) (базова конструкція зі складеним іменним присудком *～は～です* *хтось/щось є кимось/чимось*), 5-й (конструкції з присудком, представленим дієсловами із семантикою пересування), 6-й (конструкції із прямим додатком, традиційно маркованим показником *～を*; конструкції з обставиною місця дії, що маркується показником *～で*), 7-й (конструкції, де представлено інструмент виконання дії, виражений за допомогою орудного відмінку, що, як і обставина місця дії, маркується показником *～で*; конструкції, у яких присудок представлений дієсловом із семантичним компонентом спрямованості), 8-й (конструкції з ад'єктивними присудками, а також із означеннями, представленими одиницями різних класів), 9-й (характерна японська синтаксична структура, у якій поєднуються тематичний та рематичний підмети; складнопідрядне речення з підрядним причини, маркованим сполучником *から*), 10-й (конструкції, що передають семантику місцезнаходження), 11-й (особливості використання в реченні уточнюючих обставин), 13-й (елементарні конструкції для вираження мети пересування), 14-й (елементарні конструкції імперативу; особливості передачі тривалого виду), 15-й (конструкції для вираження дозволу та заборони; особливості вираження перманентних дій та станів), 17-й (конструкції для вираження обов'язку), 22-й (складнопідрядні речення з підрядними означальними), 23-й (темпоральні конструкції), 24-й та 41-й (категорія директиву), 25-й (складнопідрядні речення з підрядними умови та підрядними допустовими), 26-й (конструкції аргументації), 27-й (потенційний стан), 28-й (особливості синтаксичного вираження кількох дій чи ознак в межах одного речення), 29-й і 30-й (особливості синтаксичного оформлення деяких видових форм дієслова), 33-й (синтаксичне оформлення інформації, отриманої з різних джерел), 34-й (обставина способу дії), 35-й (продовження знайомства з умовними конструк-

ціями), 37-й та 48-й (граматична категорія стану), 38-й (субстантивація), 39-й (продовження знайомства з конструкціями для вираження причини й наслідку), 49-й та 50-й уроки (лексико-граматична категорія ввічливості). На окрему увагу заслуговує питання диференціації речень за метою висловлювання (комунікативною інтенцією, 表現意图).

Такий порядок розташування синтаксичного матеріалу видається нам цілком виправданим з морфологічної точки зору (про це вже йшлося). Що ж до семантико-функціональної сторони питання, то тут зв'язок між окремими синтаксичними явищами може бути експлікований здобувачами освіти не одразу, що передбачає, знову ж таки, активну позицію викладача: доцільно, зокрема, пояснити, що представлені в різних уроках підручника кондиційні, причинні, допустові та протиставні конструкції є в японській мові структурними елементами єдиної системи – 条件表現 «умовні конструкції», а вибір тієї чи іншої одиниці регламентується певними консітуативними чинниками, проілюструвати які можна і потрібно на конкретних і достатньо зрозумілих прикладах мовного матеріалу. Це стосується й інших граматичних тем. Також корисно повсякчас наочно демонструвати відношення різних типів японського присудка до предикації.

Над рівнем речень, чи рівнем предикації, виділяють ще рівень тематизації, у царині якого створюється текст. Звісно ж, робота з неадаптованими текстами на початковому рівні вивчення іноземної мови не є можливою, та й адаптовані тексти можна починати використовувати тільки на певному етапі і доволі обмежено. Єдиним раціональним рішенням у цьому сенсі є створення навчальних текстів спеціально для початкового рівня з урахуванням на кожній стадії опанованого студентами обсягу лексичного та граматичного матеріалу. Перший текст, «ミラーさんの毎日 *Розклад пана Міллера*», з'являється у базовому підручнику для початкового рівня вже у 6-му уроці (*みんなの日本語I*, 2013: 55). Його не можна вважати довершеним з узуальної точки зору, проте з погляду базових текстових категорій, когезії та когерентності, це, поза сумнівом, повноцінний текст. Більше текстового матеріалу пропонує спеціальне додаткове видання до основного підручника «みんなの日本語» (トピック25-I, 2014; トピック25-II, 2016).

Висновки. Аналіз наукових праць сучасних фахівців у галузі лінгводидактики, а також перевірених часом прогресивних навчальних матеріалів, створених на теренах Японії, показав, що успішність методики навчання іноземної мови визначається не лише ефективністю та гармонійністю формування у здобувачів освіти чотирьох основних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання,

говоріння, читання, письма), але й системним урахуванням та раціональною репрезентацією у навчальному процесі синтагматичних та парадигматичних зв'язків між одиницями мови, що цілком підтверджується нашим власним викладацьким досвідом. І це не випадково, адже елементи мови об'єднуються один з одним у функціональній взаємодії, усі сегментні одиниці співвідносяться одна з одною таким чином, що більші сегменти діляться на певну кількість менших, і цей поділ має ярусний характер.

Системна репрезентація фонетичного матеріалу не лише забезпечує цілісне уявлення про звуки японської мови та специфіку їхньої вимови, а й дозволяє побудувати адекватні проєкції на гра-

фічну та лексичну системи. Якщо вчасно сформулювати у здобувачів освіти уявлення про змінні та незмінні частини мови (предикативи та субстантиви), можна досягти глибшого розуміння зв'язку японської морфології із синтаксисом. У процесі викладення лексичного матеріалу корисним видається своєчасне відсилання нижче, до рівня морфем, а також надання у належному обсязі інформації про лексичну валентність. Зв'язок між окремими синтаксичними явищами встановлюється студентами, переважно, з допомогою викладача. Ефективність репрезентації мовного рівня тематизації досягається, насамперед, за рахунок цілеспрямованого створення спеціальних навчальних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комісаров К.Ю. Теоретична граматики японської мови. Київ : Вид. дім Дмитра Бурого, 2010. Т. 1 : Теоретичні засади граматики японської мови. Морфологія. 229 с.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : Підручник. Київ : Академія, 2001. 368 с.
3. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
5. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1988. 324 с.
6. Струганець Л. Зміни синтагматичних і парадигматичних відношень між лексичними одиницями сучасної української літературної мови. *Збірник праць ТО НТШ*. 2004. Т. 1. С. 41–50.
7. Ткаченко О. Системні відношення в мові. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2007. № 1. С. 80–81.
8. みんなの日本語 初級I 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京 : スリーエーネットワーク, 2013. 249 頁.
9. みんなの日本語 初級II 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京 : スリーエーネットワーク, 2013. 247 頁.
10. みんなの日本語初級1 第2版 初級で読めるトピック25 ペーパーバック / 牧野 昭子 ほか. 東京 : スリーエーネットワーク, 2014. 111 頁.
11. みんなの日本語初級2 第2版 初級で読めるトピック25 ペーパーバック / 牧野 昭子 ほか. 東京 : スリーエーネットワーク, 2016. 91 頁.
12. みんなの日本語初級I : 翻訳・文法解説ウクライナ語版 (Переклад і граматичний коментар). Львів : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2009. 212 с.

REFERENCES

1. Komisarov KY (2010) Teoretychna hramatyka yaponskoi movy [Theoretical Grammar of the Japanese Language]. Vol. 1 : Teoretychni zasady hramatyky yaponskoi movy. Morfolohiia [Theoretical Basis of the Japanese Grammar. Morphology]. Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 229. [in Ukrainian].
2. Kocherhan MP (2001) Vstup do movoznavstva [An Introduction to Linguistics] : Textbook. Kyiv : Akademiia, 368. [in Ukrainian].
3. Omelchuk S. (2019) Suchasna ukrainska lnhvodydaktyka: normy v terminolohii i movna praktyka fakhivtsiv [Modern Ukrainian Linguistic Didactics: Norms in Terminology and Language Practice of the Specialists] : monograph. Kyiv: Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 356. [in Ukrainian].
4. Selivanova O. (2006) Suchasna lnhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern Linguistics: a Terminological Encyclopedia]. Poltava : Dovkillia-K, 716. [in Ukrainian].
5. Saussure F. de. (1988) Kurs zahalnoi lingvistyky [General Linguistics Course]. Kyiv : Osnovy, 324. [in Ukrainian].
6. Struhanets L. (2004) Zminy syntahmatychnykh i paradyhmatychnykh vidnoshen mizh leksychnymy odynytiamy suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Collection of works TB SSS (Tern.), vol. 1, pp. 41-50 [in Ukrainian].
7. Tkachenko O. (2007) Systemni vidnoshennia v movi [System Relations in a Language]. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov]. Vol 1, pp. 80–81. [in Ukrainian].
8. Min'nanonihongo shokyū I : 2nd edition, paperback. Tōkyō: Suriēnettowāku, 2013. 249. [in Japanese].
9. Min'nanonihongo shokyū II : 2nd edition, paperback. Tōkyō: Suriēnettowāku, 2013. 247. [in Japanese].
10. Min'nanonihongo shokyū 1 : 2nd edition, Shokyū de yomeru topikku 25 [Topic 25 for Beginners] paperback / Makino Akiko et al. Tōkyō: Suriēnettowāku, 2014. 111. [in Japanese].
11. Min'nanonihongo shokyū 2 : 2nd edition, Shokyū de yomeru topikku 25 [Topic 25 for Beginners] paperback / Makino Akiko et al. Tōkyō: Suriēnettowāku, 2016. 91. [in Japanese].
12. Min'nanonihongo shokyū I: Hon'yaku bunpō kaisetsu Ukuraina-go-ban [Translation and Grammar Explanations, Ukrainian Version]. Lviv : Vyd-vo Nats. un-tu "Lviv. politekhnika", 2009. 212. [in Japanese and Ukrainian].